

Büszke vagyok a kollégáimra

Novák József klarinétművész-tanár, a Miskolci Szimfonikus Zenekar és a Miskolci Új Zenei Műhely alapító tagja szeptember végén ünnepelte 85. születésnapját. Ebből az alkalomból pályafutásáról kérdeztük.

■ *Hogyan lett önből klarinétos?*

– Ez nagyon különös történet. 1952-ben Diósgyőrben érettségiztem, és mivel jó tanuló voltam, a gimnázium továbbtanulásra javasolt a Budapesti Tudományegyetem Lenin Intézetébe. Akkoriban az nem úgy volt, hogy az ember maga választotta meg, hogy melyik egyetemen szeretne tanulni, hanem az iskola ajánlotta meg a felsőoktatási helyeket. Tőlem viszont mi sem állt távolabb, mint a politika. Szülőhelyemen, a Diósgyőr melletti Pereces Bányatelepen volt egy bányász zenekar, ahol én már elég komolyan klarinétoztam. Saját magamtól megtanultam a Peregri verbunkot, és elmentem Budapestre, a Zeneművészeti Főiskolára felvételizni. Vácz Károly klarinétművész meghallgatott, és nagyon tehetségesnek talált, de az elméleti tárgyakból óriási hiányosságaim voltak, így nem tudott felvenni. Én pedig megsértődtem. A jeles érettségimmal elmentem Lyukóbányára dolgozni, irodai munkára. Egészen addig, amíg tudomásomra nem jutott, hogy a Debreceni Hivatásos Fúvószeneke klarinét próbajátékot tart. 1952-ben ez nagyon nagy szó volt, hogy egy fúvószene-

ke próbajátékot hirdessen. Elmentem próbát játszani, és megfeleltem. Ezzel párhuzamosan beiratkoztam a Debreceni Zeneművészeti Szakiskolába is. Akkor foglalkoztam velem életemben először klarinéttanár, de szerencsémre olyan, aki az egész életemet meghatározta. Vécsei Istvánnak hívták és a Magyar Állami Operaház Zenekarának volt a klarinétművésze. Mindenki csak Vipinek szólította, mert eredetileg Wippenhauser volt a neve. Fantasztikus mester volt, megtanított a klarinétjáték alapvető fortélyaira. 1954-ben a Debreceni Fúvószeneke sajnós megszűnt, így visszamentem Miskolcra dolgozni.

1957. január 3-án azonban adódott egy álláslehetőség a Miskolci Nemzeti Színház zenekaránál, ahova engem felvettek. Közben a Miskolci Zeneművészeti Szakiskolában fejeztem be a klarinéttanulmányaimat.

■ *A Miskolci Színház zenekara lett aztán a magja Miskolci Szimfonikus Zenekarnak?*

– 1963-ban függetlenítették a színházi zenekartól. Ekkor lett önálló hangversenyzenekar. Mura Péter nagyon sokat tett azért, hogy Miskolcon önálló szimfonikus zenekar létesüljön. Elment a különböző szervekhez, vezetőkhöz, megfelelő anyagi háttérrel biztosított a szimfonikus zenekar működéséhez. Akkor szerződött hozzánk nagyon sok, tehetséges fiatal muzsikus, és nyugodtan kijelenthetem, hogy a 70-es, 80-as, 90-es években a Miskolci Szimfonikus Zenekar az ország egyik legjobb zenekara volt. Kiváló karmesterekkel dolgozhattunk együtt.

■ *Én leginkább Mura Péterre emlékszem abból az időből Miskolccal kapcsolatban...*

– Mura Péter volt a vezető karmester, de megfordultak nálunk az ország legkiválóbb karmesterei, Komor Vilmos, Erdélyi Miklós, Oberfrank Géza, Borbély Gyula, Sándor János, Vaszy Viktor, Lukács Ervin, aki Miskolcon kezdte opera-karmesteri pályafutását, és vezető karmester is volt, vagy Kovács János, aki nagyszerű barátom. Mindössze néhány nevet említettem csak meg azok közül a kiváló karmesterek közül, akikkel rendszeresen alkalmam volt játszani, nem említve most a sok kitűnő külföldi vendégkarmestert, akik sűrűn megfordultak a zenekarnál.

■ *Ha jól tudom ön mutatta be Sárközi István klarinétversenyét...*

– 1964-ben rendeztek Budapesten egy Nemzetközi Fafúvós Versenyt. Ennek a döntőjére Sárközi István versenyművet komponált Klarinét-szimfónia címmel, amelynek az ősbemutatójára – talán éppen Mura Péteren keresztül – engem kért fel. Így 1964 áprilisában én játszottam el először ezt a művet, amit utána még többször nagy sikerrel adtam elő, többek között 1982-ben Rigában, az ottani nagyszerű filharmonikus zenekarral, a Magyar Zene a Szovjetunióban rendezvényt sorozat keretében. Az akkori küldöttség tagjai között volt Sárközi István mellett Petrovics Emil zeneszerző is, Kiss Gyula zongoraművész volt a másik szólista, a karmesterek közül pedig Sándor János és Mura Péter, akikre emlékszem, de elkísért bennünket ifj. Bartók Béla is. Számomra ez nagyon nagy elismerés volt, hiszen nincs róla tudomásom, hogy valaha is vidéki szimfonikus zenekari művész, ráadásul fúvós hangszeres, részt vett volna ilyen delegációban. Lehel György vezényletével is eljátszhattam ezt a versenyművet, ráadásul két alkalommal is. Lehel Györggyel többször felléptem szólistaként, ami nagyon nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy egy ilyen kiváló karmesterrel játszhattam, mint szólista.

■ *Önt Miskolc város zenei díjával, a Reményi Ede Zenei Díjjal is kitüntették...*

– Ugyanebben az évben, 1982-ben kaptam meg a Reményi Ede Zenei Díjat a Sárközi versenymű előadásáért. Sárközi Pistával sokat beszélgettünk. A műnek két változata van, egy nagyzenekari és egy kamarazenei. Kikérte a véleményemet, hogy szerintem melyik változatot kellene inkább propagálni. Én a kamarazenei változatot javasoltam. Szerintem méltatlanul feledték el ezt a darabot.

■ *Ön nem csak a Miskolci Szimfonikus Zenekar, hanem a Miskolci Új Zenei Műhely megalapításában is részt vett...*

– Pályafutásom egyik legszebb időszaka, amit a Miskolci Új Zenei Műhely tagjaként töltöttem. 1976-ban Selmeczi György irányításával jött létre az együttes, amely azután sorra mutatta be a kortárs zene legfontosabb alkotásait.

■ *Emellett a tanítás is jelentős részét alkotta a pályafutásának...*

– Világ életemben nagyon szerettem volna tanítani. Nekem megadatott, hogy a hangszeres oktatás teljes vertikumban hosszú időt tölthettem. Mintegy zárójelben említem meg, hogy mennyire szerencsés lenne, ha a frissen végzett művész-tanárok csak egyetlen egy évet tanítanának zeneiskolában, és megtapasztalnák a tanításnak ezt a nagyon nehéz, de nagyon fontos szakaszát. Rendkívül fontos ugyanis, hogy egy, a hangszerrel még csak ismerkedő növendék miként kapja meg azt a támaszt, ami a hangszerhez való egész viszonyát később meghatározza. A klarinétjátékban például rendkívül

fontos a szájtartás, csak sajnos nagyon kevesen vannak, akik ezt helyesen tudják megtanítani. Tulajdonképpen azt hiányolom a mai tanításban, hogy nincs idő arra, hogy alaposan elmélyítsük a dolgokat. Nagyon sok a zeneiskola, ami természetesen nem baj, mert mindenkit zenére kellene először oktatni. Viszont ez a minőség romlásához vezet, mert nincs elég jó tanár. Már sok kollégámmal beszéltem erről, többek között nagyszerű barátommal, Kovács Béla klarinétművésszel, hogy jó lenne visszahozni a szakfelügyeleti rendszert. Ugyanis ez nem teljesen úgy működik, mint az általános iskola. Itt a növendék csak hetenként kétszer találkozik a tanárral, és közben nagyon sok rossz dolog is beidegződhet. Egy rátermett szakfelügyelő jelentősen hozzájárulhat a színvonal emelkedéséhez.

■ *Kik voltak a tanítványai?*

– Elsősorban a fiamat, Andrást említeném, aki most a Magyar Állami Operaház zenekarának a tagja. De növendémem volt Szepesi Jancsi is a Rádiózenekar első klarinétosa, vagy Szitka Rudi a Fesztiválzenekar művésze. Nagyon jó a kapcsolatom Szatmári Zsolttal, a Nemzeti Filharmonikusok klarinétművészevel, akit szintén tanítottam. Nagyon büszke vagyok a kollégáimra, a volt tanítványaimra, mert mindegyikük nagyon szép pályát futott be.

■ *Valamennyi egykori tanítványa, akivel csak beszéltem, mind hangsúlyozta, hogy mennyire fontos önnek a hangszín, illetve a hangképzés...*

– Valóban. Rendkívül fontosnak tartom. Mindig elmondom, hogy már a zeneiskolában is kell tanítani, illetve fel kell hívni a figyelmet a szép klarinét hangzásra, vagyis a magvas, tartalmas, gömbölyű, könnyen megszólaló hangra. Egyébként mindig a hangra kell összpontosítani, akármilyen hangszerről legyen is szó. Mert amikor az ember igényessé válik azzal szemben, amit játszik, akkor már zenéről beszélünk.

Ugyanakkor legalább ilyen fontos a kéz helyzete is, a helyes, könnyed kéztartás a hangszer megszólaltatásakor. Egy-egy koncertközvetítés során a kéztartásuk alapján is felismerem a volt növendékeimet, még ha nem is mutatja a kamera az arcukat. Aztán itt van például a nád kérdése, ami egész életemen át elkísér. Én készítem a nádat, és bár sok mindent tudok róla, de nyugodtan kijelenthetem, hogy szinte semmit. Megfejtethetlen titok a nád. Nagyon-nagyon sok minden kell hozzá. Elsősorban türelem, és hallatlan nagy gyakorlat a szaktudás mellett.

■ *Említette, hogy a teljes vertikumban volt alkalma tanítani. Melyik korosztály volt a legkedvesebb az Ön számára?*

– A zeneiskolás. A kisgyerekek igényelték a legtöbb törődést. A tanárképzős tanítványaimnak is mindig elmondtam, hogy bár vannak kevésbé tehetséges gyere-

kek is, egyetlen növendék se menjen el egyik óráról sem úgy, hogy ne kapjon valamit zeneileg. Nagyon fontos például az előjátás. Sokan vannak, akik nem kedvelik a Balassa Klarinétiskolát. Egy szóval sem állítom, hogy ne lenne sokkal jobb a Kovács Béla által írt Klarinétiskola. A Balassa klarinétiskola azonban úgy van megszerkesztve, hogy kétszólamú. Az egyik szólamot a növendék játssza, a másikat a tanár. Ez azért fontos, mert ebben a korban, de még szakiskolában is a gyerekek sok tekintetben imitálják a tanárt, és így alkalmuk van ellesni a helyes kéztartást, imitálni a staccato-játékot, igazodni a hangszínhez. Véleményem szerint ezt a klarinétiskolát is fontos lenne használni a Kovács-féle klarinétiskola mellett.

■ *Úgy tudom, nagyon jó barátságban van Kovács Béla Kossuth-díjas klarinétművésszel.*

– Nagyon nagy ajándéka az életnek, hogy a barátaim között tudhatom őt. A XX. század kiemelkedő muzsikusan tartom. Nem csak fantasztikus zenész, hanem nagyszerű előadóművész is. És kiváló barát.

Játszottunk együtt Miskolcon, Mihály András vezényletével egy Stamitz versenyművet két klarinétra. Béla komponált kettőnk számára egy kadenciát az I. tételhez, ami fantasztikusan szép volt. Nagyon nagy élmény volt vele játszani.

■ *Egy gazdag életpálya tapasztalatával a háta mögött, milyen tanulságot adna át legszívesebben a fiatalabb muzsikusz nemzedékeknek?*

– Talán soha nem volt nagyobb szükség Haydnra, Mozarra, Beethovenre, Schubertre, Bartókra, mint ebben a nagyon eldurvult, nyers világban. Ma valahogy értelmetlenül eluralkodott a pénz hatalma, mintha ez lenne az egyedüli központi szellem, amelyik irányítja a művészetet is. Ha valaki csak naponta 10 percet foglalkozik a szerzők közül bármelyikkel – de megnevezhetnék más zeneszerzőket is – biztos, hogy megváltozik belülről. Soha nem kellett még ennyire Mozart, akinek a zenéjét végtelenül tisztetem. Szerencsére többször eljátszhattam a klarinétversenyét, ezt a számomra megfjethetetlen csodát. (Kaizinger Rita)

Két karmester – egy együttes

Gilbert Varga Bogányi Tiborral irányítja a Pannon Filharmonikusokat

Minőség, minőség, minőség – mindkettőjüknek ez a legfőbb célja. Ezért is jött létre – Magyarországon elsőként – az a különleges vezetői modell, mely szerint két vezető karmester – Gilbert Varga és Bogányi Tibor – áll a pécsi zenekar élén. A két eltérő habitusú maestro számos dologban gondolkodik hasonlóan, s remekül érti egymást. Mert ahogy ők is hangsúlyozzák, mindketten európaiak. Ezért is születhetett meg a tandem, amellyel új korszak kezdődik a Pannon Filharmonikusok életében. A közös munkáról, a további tervekről rendhagyó társulati ülésen és sajtótájékoztatón számoltak be október végén a Kodály Központban.

Az új korszakot Bogányi Tibor vezényletével Dohnányi fizs-moll szvitjének hangjai köszöntötték, a különleges akusztikájú, pécsi hangversenyteremben. Horváth Zsolt igazgató ismét hangsúlyozta, hogy a Pannon Filharmonikusok 2003 óta milyen egyedülálló fejlődési pályát járt be a magyar művészeti életben. Az eltelt másfél évtized alatt ugyanis minden törekvésük arra szolgált, hogy emeljék az együttes színvonalát. Tizenöt esztendő alatt számos fontos korszak volt a társulat szakmai fejlődésében, s ez a mostani együttműködés szintén új perspektívát tár az együttes elé. Kiemelte, hogy mennyire egyedülálló szituáció a hazai zenei életben, hogy két művészeti vezető együttműködve, egymásban megbízva áll egyetlen zenekar élén. Az igazgató arról is beszélt, mennyire hálás Bogányi Tibornak, hogy mindebben partner volt, s így a szakmai innováció terén a Pannon ismét példát

mutathat. Megköszönte azt is, hogy ezt az elképzelést Pécs városa ugyancsak támogatta.

Dr. Páva Zsolt polgármester hozzátette, Gilbert Varga elismert személyiség, a pályája garanciát jelent arra, hogy még magasabb szintre jut vezetésével a társulat. Ő is felidézte, hogy az együttes közel két évtizeddel ezelőtt kezdett egy új vállalásba, hogy az ország vezető együttesei közé lép, és ezt sikerült is teljesíteni. Nagy öröm számukra, hogy olyan brand született Pécsen, ami nem létezett korábban, és ez a mostani, új modell is ezt erősíti. Hozzátette, abban, hogy az új felállás létrejöhetett, a zenészek is jelentős szerepet játszottak, így az itt dolgozók bérét is igyekeznek emelni, erre 2019-ben kerülhet sor.

Bogányi Tibor arról beszélt, hogy úgy véli, a közös munka akkor tud továbbfejlődni, ha létrejön az új mo-